

5

Национални специфики

5.1 Ратификувани меѓународни и регионални документи

Република Македонија има потпишано и ратификувано повеќе меѓународни и регионални документи, а дел од нив се транспонирани и во националното законодавство. Во табелата на следната страница се дадени дел од овие документи што се однесуваат на здравствената заштита и особено на правата и обврските на пациентите и здравствените работници.

5.2 Специфики на националниот правен систем

Со усвојувањето на Уставот, Република Македонија се конституираше како самостојна и суверена држава. Како и повеќето европски демократии, Република Македонија го избра конституционализмот. Одредбите што се однесуваат на индивидуалните права и слободи содржани во Уставот на Република Македонија¹ се многу слични на Уставите на другите држави од Европа. Уставните одредби во овој сегмент се инспирирани од меѓународни и регионални инструменти за човековите права. Правата и слободите прокламирани со Уставот се смета дека се можеби негов најголем квалитет и доказ за степенот на демократизација достигнат во Република Македонија. Промоцијата, унапредувањето и заштитата на основните човекови права и слободи се едни од најзначајните определби на Република Македонија. На национално ниво, тие определби бараат постојаност во спроведувањето на регионално и на глобално прифатените политики што се преликани во меѓународните документи за човековите права.

1 Службен весник на РМ, бр. 52/91, 1/92, 31/98, 91/01, 84/03, 107/05, 3/09

Табела со ратификувани меѓународни и регионални документи

Документи	Датум на пристапување	Датум на потпишување	Датум на ратификација	Стапување на сила	Применливост во домашното законодавство	Резервација
Меѓународни						
Меѓународен пакт за граѓанските и политичките права			18.01.1994	17.11.1991		
Факултативен протокол кон Меѓународниот пакт за граѓанските и политичките права		12.12.1994	12.12.1994	17.11.1991		
Меѓународен пакт за економските, социјалните и културните права			18.01.1994	17.11.1991		
Конвенција за елиминирање на сите видови на дискриминација на жената			18.01.1994	17.11.1991		
Меѓународна конвенција за елиминирање на сите видови на расна дискриминација			18.01.1994	17.11.1991		
Конвенција против тортура и други сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување		14.06.1996	06.06.1997	01.10.1997		
Факултативен протокол кон Конвенцијата против тортура и друго сурово, нечовечно или понижувачко постапување или казнување			01.09.2006	13.02.2009		
Конвенција за правата на детето			02.12.1993	17.11.1991		
Меѓународна конвенција за заштита на правата на сите работници мигранти и членови на нивните семејства						
Конвенција за правата на инвалидизирани лица		30.03.2007				
Европски (Регионални)						
Конвенција за заштита на човековите права и достоинството на човекот во однос на примената на биолозијата и медицината : Конвенција за човекови права и биомедицина од 1997		04.04.1997	03.09.2009	01.01.2010		
Дополнителен протокол кон Конвенцијата за заштита на човековите права и достоинството на човекот во однос на примена на биолозијата и медицината за забрана на клонирање		12.01.1998	03.09.2009	01.01.2010		
Дополнителен протокол кон Конвенцијата за заштита на човековите права и биомедицина кој се однесува на трансплантацијата на органи и ткива од човечко потекло		15.03.2002	03.09.2009	01.01.2010		
Дополнителен протокол кон Конвенцијата за заштита на човековите права и биомедицина кој се однесува на биомедицинско истражување						
Дополнителен протокол кон Конвенцијата за заштита на човековите права и биомедицина кој се однесува на генетски испитувања за здравствени цели						
Конвенција за заштита на правата на човекот и основните слободи (Европска конвенција за човекови права)		09.11.1995	10.04.1997	10.04.1997		
Европска социјална повелба 1961		05.05.1998	31.03.2005	30.04.2005		
Европска социјална повелба 1996		27.05.2009				
Европска социјална повелба 1996		25.07.1996	10.04.1997	01.02.1998		
Рамковна конвенција за заштита на националните малцинства од 1995						
Повелба за основните права на Европската унија						
Други договори потпишани и од државата кои се однесуваат на здравственото законодавство						
Име на Договорот						

Членот 8 од Уставот на Република Македонија меѓу темелните вредности на уставниот поредок ги вбројува основните слободи и права на човекот и граѓанинот признаени во меѓународното право и утврдени со Уставот, како и почитувањето на општоприфатените норми на меѓународното право. Правата и слободите гарантирани со Уставот на Република Македонија и со ратификуваните меѓународни акти се вградени во домашното законодавство и ги уживаат сите лица врз кои се протега јурisdикцијата на Република Македонија. Нивното остварување се врши непосредно, врз основа на Уставот, а со закон може да се пропишат условите и начините на нивното спроведување, само ако за тоа постои изречно уставно овластување и само во рамките на таквото овластување.

Уставот на Република Македонија во делот II, посветен на основните човекови права и слободи, содржи граѓански и политички права, како и економски, социјални и културни права. Во систематиката и во содржината на основните слободи и права, Уставот целосно е согласен со решенијата содржани во ратификуваните меѓународни акти за човековите права.

Во делот на **граѓанските и на политичките слободи и права**, Уставот, меѓу другите, ги гарантира правото на живот, правото на слобода и безбедност на личноста, правото на почитување на приватниот и на семејниот живот и ги гарантира слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата, говорот, јавниот настап и јавното информирање, принципот на еднаквост, неприкосновеноста на физичкиот и моралниот интегритет на човекот преку забраната за тортура, нечовечно и понижувачко постапување и казнување, ropство и присилна работа.

Во **економските, социјалните и во културните права** Уставот, меѓу другите, ги гарантира правото на работа, како и правата што произлегуваат од работниот однос, правото на заштита при работа и правото на здравствено осигурување.

Составен дел на правната реформа претставува и анализата за усогласеноста на домашното законодавство со меѓународните стандарди. Во таа смисла за Република Македонија ратификацијата на конвенциите не претставува само формална обврска и цел за себе, туку е почеток на еден постојан процес на спроведување на прифатените меѓународни стандарди на национално ниво.

Во однос на можностите за заштита на постојните и со Уставот гарантирани права, постојат повеќе механизми кои се детално разработени во Поглавје 8. Накратко, покрај редовните судови, граѓаните можат да ја остваруваат непосредната заштита на слободите и правата и пред Уставниот суд на Република Македонија. Имено, според членот 110, став 1, алинеја 3, од Уставот на Република Македонија, Уставниот суд ги штити слободите и правата на човекот и граѓанинот што се однесуваат на слободата на уверувањето, совеста, мислата и јавното изразување на мислата, политичкото здружување и дејствување и забраната на дискриминацијата на граѓаните врз основа на пол, раса, верска, национална, социјална и политичка припадност.

Во правниот систем на Република Македонија, прашањето за односот меѓу домашното и меѓународното право претставува уставно-правна материја и е решено во согласност со монистичката теорија. Според членот 118 од Уставот, меѓународните договори што се ратификувани во согласност со Уставот се дел од домашниот правен поредок и не можат да се менуваат со закон. На тој начин во хиерархиската поставеност на правните норми меѓународните договори се надредени над домашните закони.

Голем дел од меѓународните инструменти Република Македонија ги наследи од поранешната федерација (СФРЈ).

Во спроведувањето и во надзорот врз исполнувањето на обврските од меѓународните акти важна улога има Владата. Сепак, со оглед на директната примена на меѓународните акти во домашниот правен систем, клучната улога му е доверена на судството. Затоа уставниот концепт за владеење на правото инсистира на независната положба на судовите, пред кои со редовни процесно-правни средства во правична постапка се остварува заштита на основните слободи и права и контрола на политичката власт преку правото. Се истакнува нераскинливата врска меѓу средствата за заштита на едно право и самото право. Покрај редовното судство, значајна улога во заштитата на човековите права е доверена и на Уставниот суд на Република Македонија, Народниот правобранител (Омбудсман) и на постојаната Анкетна комисија за заштита на слободите и правата на граѓанинот при Собранието на Република Македонија.

Организација на државната власт: Државната власт во Република Македонија функционира врз поделбата на законодавна (Собрание на Република Македонија), извршна (Претседател на Република Македонија и Влада на Република Македонија) и судска власт.

Судската власт во Република Македонија ја вршат судовите. Судовите се самостојни и независни државни органи и судат врз основа на Уставот, законите и меѓународните договори ратификувани во согласност со Уставот. Организацијата на судството во Република Македонија е единствена и забранети се вонредни судови.

Организациската поставеност, работењето и надлежностите на судовите, покрај со Уставот, се регулирани и со повеќе закони, меѓу кои најважни се Законот за судовите², Законот за судскиот буџет³, Законот за Судскиот совет на Република Македонија⁴ итн.

Карактеристика за судскиот систем во Република Македонија е тоа што го има прифатено континенталниот модел, наспроти моделот на обичајното или прецедентното право. Донесувањето на судските одлуки е препуштено

2 Службен весник на Република Македонија бр. 58/06, 62/06, 35/08

3 Службен весник на Република Македонија бр. 60/03, 37/06, 103/08

4 Службен весник на Република Македонија бр. 60/06, 69/06

на независноста и на стручноста на професионален судија поединец или на судскиот совет, наместо поротата која одлучува за нечија вина во системот на обичајно право. Како примеса од обичајното право, во Република Македонија е предвидено во одредени случаи одлуките да ги донесува совет составен од професионални судии и судии-поротници, кои не се професионални судии.

Судовите се обврзани да го водат процесот и да донесуваат одлуки врз основа на законски одредби кои биле во сила во времето на случувањето на правната работа за која се расправа. Заштитата на правата се одвива врз основа на Устав, закон или ратификуван меѓународен акт. При примената на правото, судијата не е обврзан со правното мислење на повисокиот суд или со претходна одлука. Судијата донесува непристрасни одлуки врз основа на својата слободна процена на доказите и врз основа на примената на правото. Донесените одлуки од страна на судот не се правнообврзувачки за судиите (или судскиот совет) при донесување истоветни одлуки во исти случаи. Така, судот повторно изведува докази во секоја одделна постапка и притоа не се повикува на одлуки кои се претходно донесени од судот.

Поради тоа, во Република Македонија не постои судска практика каква што познава обичајното право.

